ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ

ISSN 2663-0265 (print) ISSN 2663-0273 (online)

2020. Vol. 12. Issue 1.

Journal home page: <https://fip.dp.ua/index.php/FIP>

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Альона Віталіївна Козьмініх

Кандидат політичних наук, доцент,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
вул. Фонтанська дорога, 23, Одеса, 65009,
Україна

Alena Kozminykh

PhD in Political Science, Associated Professor,
National University
“Odesa Law Academy”,
street Fontanska road, 23, Odessa, 65009,
Ukraine

E-mail: alena_k2019@ukr.net, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5873-1178>

УДК 321.01:323.2

ОСНОВНІ МЕХАНІЗМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПОЛІТИЧНОГО ТРАНЗИТУ

Received 10 April 2020; revised 15 May 2020; accepted 10 June 2020

DOI: 10.15421/352014

Анотація

У статті розглянуто феномен політичної стабільності у перехідних політичних системах. Визначено, що під політичною стабільністю варто розуміти стійкість політичної системи, що виражає корінні інтереси основних соціальних груп та забезпечує соціально-політичну стабільність суспільства і відсутність у ньому гострих соціальних і політичних конфліктів. Відзначено, що фундаментальною умовою забезпечення політичної стабільності в Україні є припинення збройного конфлікту, повернення захоплених територій та досягнення миру та соціальної стабільності в державі.

Ключові слова: політична стабільність, політична стабільність Україна, політичний транзит, демократичний транзит, політичний процес, політична система, суспільний розвиток, демократія.

The main mechanisms and features of political stability in Ukraine in the context of political transit

Abstract

The article deals with the phenomenon of political stability in the transitional political systems. It is determined that, despite the considerable amount of research in this field, there is a lack of a comprehensive approach to studying the features of political stability in Ukraine in the context of political transit. Therefore, the purpose of the article was to identify the peculiarities and to analyze the basic mechanisms that can effectively ensure the political stability of the modern Ukrainian state in the conditions of political transit. The concept of political stability has been clarified, the factors that influence this phenomenon have been identified. The main factors of political stability in Ukraine include: the legitimacy of the political regime in the country and its legality; maintaining a high level of public confidence in the authorities through overcoming bureaucratic obstacles and corruption within the country; the ability of the political system to function effectively and respond to external and internal challenges as quickly as possible; the existence of an effective legal system in the state; guaranteeing human rights and freedoms, as well as supporting the public's desire to participate in the political life of the country; finding the maximum balance between the norms of morality and law in society; maintaining an optimal class structure of society; prevention of acute socio-ethnic and religious conflicts within the state; effective political communication and interaction of the authorities with the people; the use by the authorities of international experience in state and political development.

It is determined that in the political system of Ukraine a significant role among the subjects providing political stability is occupied by state authorities and local self-government bodies. An effective mechanism for ensuring political stability should include political and party pluralism, where there is competition between actors in the struggle for political power. It is noted that the fundamental condition for ensuring political stability in Ukraine is the end of the armed conflict, the return of the occupied territories and the achievement of peace and social stability in the state.

Key words: *political stability, political stability of Ukraine, political transit, democratic transit, political process, political system, social development, democracy.*

**Основные механизмы и особенности политической стабильности
в Украине в условиях политического транзита**

Аннотация

В статье рассмотрены феномен политической стабильности в переходных политических системах. Определено, что под политической стабильностью следует понимать устойчивость политической системы, которая выражает коренные интересы основных социальных групп и обеспечивает социально-политическую стабильность общества и отсутствие в нем острых социальных и политических конфликтов. Отмечено, что фундаментальным условием обеспечения политической стабильности в Украине является прекращение вооруженного конфликта, возвращение захваченных территорий и достижения мира и социальной стабильности в государстве.

Ключевые слова: *политическая стабильность, политическая стабильность Украины, политический транзит, демократический транзит, политический процесс, политическая система, общественное развитие, демократия.*

Постановка проблеми.

Вивчення особливостей політичної стабільності в Україні в умовах політичного транзиту потребує проведення дослідження комплексного характеру. Для цього важливо визначити поняття та складові політичної стабільності, розглянути феномен політичного транзиту, його характеристики та особливості, а також визначити, яке саме місце займає Україна в цих процесах на сучасному етапі свого розвитку. Саме через це знання ми зможемо проаналізувати особливості політичної стабільності в нашій країні та визначити ефективність механізмів, що покликані її забезпечувати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

До вивчення проблеми забезпечення політичної стабільності в різні часи зверталось багато науковців, яких досить умовно можна поділити на декілька груп. До першої групи дослідників ми можемо віднести науковців, що вивчають теоретико-методологічні особливості транзитних процесів, зокрема модернізації (У.Бек, Р.Бендикс, С.Блек, М.Леві, У.Ростоу, С.Гантінгтон, П.Штомпка, Ш.Ейзенштадт, Р.Інглехарт, Т.Карл, Т.Карозерс, А.Круасан, Х.Лінц, С.Ліпсет, В.Меркель, А.Переворський, Д.Ростоу, А.Степан, тощо) та трансформації (І.О.Батанов, В.Я.Гельман, Т.І.Заславська, В.В.Локос, В.О.Ядов, І.С.Яжборовська та ін.).

До іншої групи входять роботи, присвячені формуванню нових та функціонування

традиційних інститутів в умовах трансформації політичної системи суспільства (М.Г.Анохін, Л.Є.Бляхер, С.В.Володенков, А.Ю.Зудін, І.М.Ігошин, С.Г.Кірдіна, А.Рибаков та ін.). Багато теоретичних положень і питань прикладної політології досліджені М.Г.Анохіним, А.В.Крутовим, Л.В.Постніковою, Ю.Семігіним, О.Ф.Шабровим.

Третю групу утворюють дослідження, в яких розглянуті особливості протікання політичної трансформації на пострадянському просторі та Україні (В.Бані, Р.Дарендорф, Г.О'Доннелл, І.Б.Кіянка [6], Н.О.Латигіна [7], М.Макфол, К. Оффе, С.Уайт, А.Шляйфер та інші).

Зазначимо, що, не дивлячись на значну кількість досліджень в цій сфері, всі вони мають достатньо помітну сегментацію, в якій не вистачає саме комплексного підходу до вивчення особливостей політичної стабільності в Україні в умовах політичного транзиту.

Тому **метою статті** є виявлення особливостей та аналіз механізмів, що здатні ефективно забезпечувати політичну стабільність сучасної української держави в сучасних умовах політичного транзиту.

Перш за все, для вивчення особливостей політичної стабільності в Україні в умовах політичного транзиту, необхідно з'ясувати поняття політичної стабільності, визначити фактори, що впливають на цей феномен, а також ті критерії, які дозволяють нам віднести ту чи іншу політичну систему до категорії стабільних або нестабільних.

Необхідність забезпечення політичної стабільності є пріоритетною для будь-якої держави, незалежно від політичного режиму, економічного розвитку, а також історичних або культурних чинників. Підтримання стабільності політичної системи є однією з гарантій безпеки держави, яка має можливість адекватно відповідати на виклики і загрози своєму існуванню, як всередині країни, так і зовні.

Виклад основного матеріалу.

Політична стабільність є похідною від впливу на політичну систему суспільства багатьох факторів: довіри громадян влади, консенсусу еліт щодо напрямків розвитку країни, поступального економічного зростання, соціального благополуччя, типу політичної культури, сильної держави, конструктивних міжнаціональних і міжконфесійних відносин тощо. Причому для повноцінного розвитку політичної системи необхідна стабільність в усіх цих сферах.

Не дивлячись на те, що сам термін «політична стабільність» є досить поширеним та зустрічається в науковій літературі дуже часто, до цих пір серед науковців немає єдиної позиції щодо його визначення. Аби не зупинятися надовго на дискусіях щодо сутності політичної стабільності, відзначимо, що незалежно від режиму, типу легітимності влади та інших факторів вона характеризується збалансованим станом, як во внутрішньополітичних, так і в зовнішньополітичних відносинах.

Підкреслимо важливу характеристику – поняття політичної стабільності відображає не статичний, а динамічний стан політичних структур і відносин. Він дозволяє політичній системі зберігати свої базові параметри і характеристики протягом довгого часу, зберігаючи основні свої характеристики та тенденції політичного розвитку, та не піддаючись на дестабілізуючі впливи. Погодимося з думкою деяких авторів, що під політичною стабільністю варто розуміти стійкість політичної системи, що виражає корінні інтереси основних соціальних груп та забезпечує соціально-політичну стабільність суспільства і відсутність у ньому гострих соціальних і політичних конфліктів [3, с.7].

У стабільній політичній системі присутня певна рівновага в співвідношенні політичних та соціальних сил, що дає можливість ефективного використання політичних механізмів, як для збереження статусу-кво, так і для прогресивного розвитку та здійсненню владою позитивних для суспільства реформ і перетворень. Одночасно, справедливим буде й твердження, що відсутність такої рівноваги в політичному просторі, або призводить до дестабілізації, або є ознакою вже існуючої нестійкості політичної системи.

Дестабілізаційні аспекти політичної системи можна розділити на наступні види: системний вид дестабілізації передбачає порушення в системі закономірностей та тенденцій цілісного, комплексного розвитку та стійкості всіх інститутів політичної системи; когнітивний вид ґрунтується на розподілі владних повноважень між окремими суб'єктами, де дестабілізуючі фактори діють всупереч розумному та раціональному розподілу таких повноважень, та спрямовані на позбавлення таких суб'єктів або когось з них повної інформації про події та процеси, що відбуваються в суспільстві, що призводить до порушення механізму прийняття та узгодження рішень на різних рівнях політичного управління задля стабілізації ситуації в системі; функціональний вид дестабілізації відбувається в сфері реалізації повноважень, планів та програм суб'єктів політичної системи та спрямований на настання можливих та реальних результатів із дестабілізації політичної діяльності цих суб'єктів в суспільстві.

Критерієм політичної стабільності є рівень узгодженості політичних інтересів різних соціальних груп суспільства, держави та всіх громадян. Він характеризується кількісними та якісними параметрами, які реагують на відхилення від рівноважних значень основних індикаторів.

Атрибутами політичної стабільності ми можемо вважати такі фактори як системність; позитивна динаміка розвитку; відсутність загострення процесів; активна роль громадянського суспільства в процесах, що відбуваються; прогнозованість еволюційних процесів.

Політична стабільність виступає важли-

вим виміром стабільності соціальної, яка передбачає такий стан співвідношення соціальних груп і політичних сил, за якого жодна з цих сил цих не може істотно змінити політичну систему в своїх інтересах, що забезпечує її статус-кво [12, с.62]. Підтримання такої рівноваги забезпечується через складний механізм внутрішніх і зовнішніх зв'язків елементів політичної системи між собою та самої політичної системи. Так, у першому випадку йдеться про рівновагу складових політичної системи і взаємодію між її інститутами, а у другому – взаємодію всієї політичної системи з іншими системами соціуму [5, с.11].

Таким чином, стан політичної стабільності покликаний, зокрема, забезпечувати належний рівень політичної безпеки у суспільстві, під якою варто розуміти відсутність у суспільстві жорстких соціально-політичних конфліктів, або постійні й одночасно ефективні дії, у першу чергу, політичної влади, щодо мінімізації деструктивного впливу на соціум таких конфліктів [3, с.11]. Саме реалізація зваженої політики щодо наявних конфліктів як всередині системи, так і зовні, надають можливість досягнути рівновагу політичної системи, сприяти її подальшому розвитку та веденню цивілізованого діалогу між політичними силами країни, а, отже, забезпечувати стабільність держави як системи.

З точки зору факторів, що впливають на стан стабільності, як на важливу якісну характеристику політичної системи, яка забезпечується завдяки налагодженим взаємозв'язкам між усіма її елементами, ми можемо виділити фактори об'єктивні та фактори суб'єктивні. До об'єктивних факторів політичної стабільності відносяться: стійкість політичних інститутів та ефективність системи поділу влади, політична культура суспільства, що підтримує режим. До суб'єктивних – ефективність та легітимність влади в суспільстві [8, с.15].

Безперечно, центральним суб'єктом у процесі забезпечення політичної стабільності виступає держава та її інститути. Характер політичної стабільності в державі багато в чому визначається тим політичним режимом, який існує в ній (демократичний, авторитарний тощо). І залежно від цього різняться ме-

ханізми, що забезпечують підтримання такої стабільності.

Наприклад, авторитарним та тоталітарним режимам притаманна своєрідна стабільність, яка дозволяє таким державам зберігати свою цілісність, навіть, в надзвичайно складних умовах. При цьому притаманні їм механізми підтримання стану політичної стабільності зорієнтовані на формування закритого соціально-однорідного суспільства, де регулювання будь-яких відносин забезпечується репресіями, насиллям, спрямованими на усунення будь-якої існуючої чи потенційної опозиції. Така стабільність є непродуктивною, оскільки призводить до стану застою та політичної стагнації, та призводить до розпаду політичної системи. Тобто йдеться тут про стагнаційну стабільність.

В той час, як демократичне суспільство є відкритою системою, яка здатна відносно безболісно пристосовуватися до змін внутрішнього та зовнішнього середовища. Тож такій державі властива стабільність динамічна та включає в себе політичний плюралізм і багатопартійність, де конкуренція в боротьбі за політичну владу реалізується в рамках загальноприйнятих демократичних законодавчо встановлених правил. Відкритість політичної системи демократичного суспільства дає їй змогу відносно безболісно пристосовуватися до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі, завдяки швидкому, адекватному та ефективному реагуванню на його виклики. Така стабільність є динамічною, її можна назвати живою, конструктивною та такою, що гарантує самовідтворення демократичних режимів. Таким чином, феномен політичної стабільності характеризується наявним механізмом адаптації політичної системи до умов функціонування суспільства та його особливостей, завдяки чому забезпечуються найбільш оптимальні умови нормального функціонування політичної системи.

Зазначимо, що для стабільної демократичної держави характерний ряд визначальних ознак: відчуття належності до нації з боку населення цієї держави; стабільність форм правління з одночасною гарантією легальної зміни владної верхівки, яка не допускає узур-

пації влади в одних руках. У широкому сенсі мова йде про спосіб заміщення або передачі політичної влади від одного індивідуума (уряду або режиму) іншим відповідним суб'єктам, що дає можливість уникнути кризових ситуацій і дає можливість тримати цей процес під контролем; поступова і впорядкована ротація правлячих еліт; наявність системи стримувань та противаг, що забезпечує баланс в структурі влади та не допускає зловживань; багато-партійність та ефективна опозиція; наявність численного середнього класу.

Вищезазначені чинники політичної стабільності є взаємопов'язаними, оскільки нестабільність одного з них може привести до нестабільності всієї держави.

Важливим в цьому контексті представляється проведення аналізу теорії політичного транзиту, який за своєю сутністю являє собою перехід суспільства від одного стану до іншого, а саме від авторитарної чи тоталітарної політичної системи країни до демократії, а соціально-економічному сенсі – від монополістичних, ізольованих, контрольованих переважно державою, економік до економіки ринкової [1].

Значний вплив на розвиток теорії політичного транзиту здійснила класична теорія трьох «хвиль демократизації» С.Гантінгтона, що представляє собою групу переходів від недемократичних до демократичних режимів, які відбуваються в певний період часу, відповідно до якої демократизація розглядається як глобальний процес [10, с.657].

Демократичний транзит відбувається певний період часу, за який державно-політичний устрій країни та саме суспільство проходять принципову трансформацію й кардинальні зміни. Крім того, цьому процесу властива двох-фазна динаміка «стабілізація/ дестабілізація», та для успішного завершення процесу транзиту вкрай важливо, щоб методи і засоби стабілізації сприяли утвердженню демократичних принципів в організації суспільного й політичного життя.

Для нашого дослідження важливо враховувати той факт, що серед дослідників не має єдиної думки щодо того, куди ж має вести процес політичного транзиту. Класична позиція вважає, що до демократії. Однак новітні

дослідники вже не так однозначно сприймають його кінцеву мету. Адже в одних країнах населення буде спокійно реагувати на мінливі умови, виправдовуючи все кінцевою метою переходу, а в інших, досить швидко відбувається розчарування в самому процесі [1], через крах ілюзій про демократію, як шляху загального благоденства, тому що процес демократизації дуже часто супроводжується бідністю для значної частини населення. Неможливість молодих і ще не усталених демократичних режимів задовольнити економічні інтереси бідних верств населення, нерідко створює загрозу всьому процесу демократизації.

Таким чином, транзитні процеси не завжди призводять до формування «еталонної» ліберальної демократії [11, с.139] та в ході транзиту може відбуватися формування гібридного політичного режиму, де тісно переплітаються демократичні і авторитарні елементи, і перехід до консолідованої демократії не відбувається.

Не зайвим буде згадати про те, що «демократія – це більшою мірою культурою, ніж системою інститутів ... Таким чином, демократія ґрунтується на повільному придбанні терпимості і свідомості своїх меж: адже демократичний уряд не може вирішити всіх питань і цінується швидше його природа, ніж результатами діяльності, які необов'язково виявляються в усіх відношеннях кращими, ніж при неліберальному правлінні» [4, с.16-17].

Всі ці фактори призводять до великої складності ефективного забезпечення стану політичної стабільності у транзитних політичних системах взагалі та в Україні, зокрема, адже процеси, що відбуваються характеризуються динамічними змінами політичної системи та відсутністю усталених демократичних механізмів, які б підтримувалися зсередини та відтворювали самі себе, а також повною відсутністю будь-яких гарантій успішного завершення процесу політичного транзиту [2, с.48].

Таким чином, варто перейти до розгляду проблеми стабільності держави як до ключової в питанні забезпечення стабільності політичної системи загалом. Оскільки важливими формами системної протидії сучасним загрозам політичної стабільності є заходи щодо

підвищення стійкості держави до деструктивного інформаційного впливу, економічного та військового ослаблення країни, загострення соціальних протиріч у суспільстві й стратегії протидії зовнішнім, внутрішнім й транскордонним загрозам [9, с.24].

Тож розглянемо основні фактори та умови, що дозволяють досягти політичної стабільності в державі: легітимність політичного режиму в державі та його легальність; підтримання високого рівня довіри населення до владних структур через подолання бюрократичних перепон та корупції всередині країни; здатність політичної системи ефективно функціонувати та максимально швидко реагувати на зовнішні та внутрішні виклики; наявність ефективної правової системи в державі; гарантування прав і свобод людини, а також підтримання прагнення населення до участі в політичному житті країни; знаходження максимального балансу між нормами моралі та права в суспільстві; підтримання оптимальної класової структури суспільства; запобігання гострих соціально-етнічних і релігійних конфліктів всередині держави; наявність ефективної політичної комунікації та взаємодії влади з народом; використання владою міжнародного досвіду з державно-політичного розвитку [9, с.27].

Очевидно, що дослідження політичної стабільності неможливо без врахування таких фундаментальних властивостей політичних систем, як цілісність, стабільність, динамічна рівновага, організованість, активність та інформативність. Надзвичайно важливим показником політичної стабільності також є здатність системи відтворювати свою цілісність з усіма властивими їй зв'язками та відносинами між елементами й виконання ними своїх обов'язків. Тож ми можемо віднести здатність системи до постійного відтворення своєї цілісності до важливої властивості феномену політичної стабільності.

Зазначимо, що на сучасному етапі підтримання стану політичної стабільності, крім впливу традиційних елементів (держави, партії, засоби масової інформації тощо), також вимагає врахування цілої низки інших факторів, процесів та феноменів (перехідні про-

цеси, конфлікти, регіональна інтеграція, нова політична ідентифікація, політичні фінанси, процеси партійного будівництва, демократизація, транзитологія тощо).

Використання універсальних постулатів і схем, вимагає особливої обережності, адже кожна транзитна країна має свою специфіку, яка потребує ретельного та всебічного аналізу національного досвіду, що робить процес трансформації режиму відокремленим, унікальним та відмінним від інших систем. Але в загальному плані транзитні процеси, які знає українська політична система, очевидно можуть бути включені до «третьої хвилі демократизації» за С. Гантінгтоном [10, с.57], і, незважаючи на істотні відмінності соціально-політичних і економічних процесів, розгляд цієї групи країн представляє для України певний теоретичний і практичний інтерес: в процесі демократичного транзиту найбільших успіхів домагаються саме ті держави, в яких становлення демократичних інститутів супроводжувалося поступовим формуванням політико-культурних цінностей в суспільстві; перетворення в економічній та політичній сферах відрізняються підвищеною конфліктністю та ризиком встановлення гібридних режимів; демократичні цінності позитивно сприймаються переважно громадянами тих країн, які успішно вирішують економічні та соціальні питання. І навпаки, недостатня увага до проблем соціально-економічного характеру ускладнюють рух держав по шляху демократизації. Нестійкий, неконсолідований характер сформованих політичних систем характерний для тих країн, в яких не було необхідних економічних і соціокультурних умов, а процес демократизації був лише наслідком боротьби за владу окремих еліт і політичних угруповань; не існує прикладів існування стабільних демократій в державах без ринку та приватної власності. Ринкова економіка забезпечує автономію індивіда, оберігає його від тотального державного контролю, стимулює розвиток у нього таких необхідних для демократії якостей, як прагнення до свободи, відповідальність, підприємливість; геополітичне розташування країни має надзвичайно важливе значення для демократичних перетворень. Країни, що знаходяться в

зонах «традиційної демократії» мають значні переваги та великі шанси на прискорення політичних реформ. Однак чисто механічне перенесення в країни «нових демократій» тих методів, які зіграли вирішальну роль в демократизації політичної системи країн «старих демократій», призводить до того, що в країнах «нових демократій» політичний транзит набуває змінний або затяжний характер [10, с.313].

Цікавою є позиція щодо віднесення сучасних країн демократичного транзиту до моделі «демократії з дефектами» (в тому числі й України) [13, р.10]. Політологи В.Меркель і А.Круасан виділяють три різновиди «демократій з дефектами»: «демократія з винятками», в якій великий сегмент населення позбавлений права участі у виборах через певні ознаки (расові, вікові тощо); «демократія з анклавом», в якій окремі сфери державного життя виведені з-під демократичного контролю; «незбалансована демократія», в якій дії виконавчої влади не корелюються з парламентом і судовою владою.

Таким чином, аналізуючи механізми підтримання політичної стабільності в Україні в умовах політичного транзиту, варто звертати особливу увагу на наступні характеристики:

Для української політичної системи властива помітна зміна фаз стабілізації/дестабілізації. Як ми зазначали раніше, чергування фаз «стабілізація / дестабілізація» є характерною ознакою процесу будь-якого політичного транзиту. де стану політичної стабільності системи відповідає її антипод – стан нестабільності, період відсутності збалансованості між різними елементами політичної системи. В Україні спостерігається помітна динаміка в бік поглиблення та збільшення тривалості фаз дестабілізації, порівняно з періодами стабільності. Однак відзначимо, що у фазах «стабілізація/дестабілізація» політичного процесу фаза дестабілізації є не тільки загрозою, а достатньо цікавим часом можливостей, коли усталені неефективні механізми, що діють у політичній системі, можуть бути виявлені та змінені;

Варто відмітити позитивну спрямованість темпів та масштабів політичних перетворень і реформ в інших сферах. Україна достатньо послідовно реалізує реформування багатьох сфер політичного, економічного та суспільно-

го життя. Однак не можна ігнорувати численні недоліки цих процесів. Так, для політичної і державної стабільності велике значення має наявність сильного середнього класу, який в Україні тільки формується.

Для України характерна слабкість процесів формування демократичних інститутів політичної системи, що пояснюється, зокрема, інертністю та реакційністю політичної еліти, яка не бажає відмовлятися від використання тіньових груп впливу, через побоювання, що відмова від них призведе до загальної втрати позицій на політичному олімпі України, що знижує довіру населення до інституцій влади та їхніх представників, через що, зокрема, фактично піддається саботажу з боку багатьох політичних сил і реформа виборчої системи;

Зазначимо помітне зростання за останні десять років рівня політичної свідомості населення, а також участі організацій громадянського суспільства в політичному житті України. Можемо сказати, що в цьому аспекті сьогодні склалися є фактори, що сприяють формуванню політичної стабільності в Україні. Йдеться про активність громадянського суспільства, яке почало відчувати свою силу, а також сприяння в формуванні справді демократичної системи з боку Європейського Союзу та Міжнародних фінансових організацій. Ці фактори є протидією дестабілізуючим механізмам, серед яких значна інерція інституційної структури, а також слабкість політичної волі правлячої еліти.

Ефективність, методів, що спрямовані на забезпечення політичної стабільності в Україні знижується через неефективну, корумповану, систему управління, що характеризується явно недостатнім рівнем професіоналізму кадрів, слабкістю судової системи, яку розглянемо нижче, відсутністю гарантій права приватної власності, структурними та інфраструктурними дефектами ринку, які не забезпечує динамічну стабільність, необхідну для розвитку та успішної реалізації держави у XXI столітті;

Ідеологічні чинники: багато дослідників наголошують про епоху «медіакратії» (влади ЗМІ), які вже не стільки відображають та інтерпретують дійсність, скільки конструюють її за своїми правилами і розсуд. І цілком оче-

видно, що українські ЗМІ стають своєрідною зброєю в руках влади, зовнішніх ворогів, а також інших зацікавлених осіб. Втручання ЗМІ в політику призводить до зниження кількості закритої інформації про прийняття політичних рішень, в тому числі за допомогою політичних переговорів. Систематичне отримання відомостей аудиторії про те, що обговорюється на міждержавних зустрічах, формує картину світу, яка визначає ставлення до політичних діячів і навіть державам, а, отже, і реакцію на їх дії. Тож в Україні, як і у всьому світі ЗМІ стають засобом тиску, чим істотно знижують ефективність традиційних методів вирішення конфліктів, зокрема, таких як політичні переговори. Сьогодні, як ніколи гостро встає питання необхідності прийняття спеціальних заходів, що дозволить мінімізувати негативний маніпулятивний вплив ЗМІ на процес прийняття політичних рішень. Також надзвичайно важкий стан суспільної інтеграції України підсилюється тим, що частина українського суспільства знаходиться під впливом іншої держави на штучно відторгнених територіях – незаконно анексованому Криму та невизнаних республіках Сходу України. Цей дестабілізуючий фактор містить багато викликів не тільки на сьогодні, але й на майбутнє, пошук відповідей на які привертає увагу всього світу.

Економічні чинники: сьогодні Україна стикається з багатьма економічними проблемами, серед яких, зокрема, військовий конфлікт на Сході України.

Зовнішньополітичні фактори. Зовнішня політична стабільність включає в себе як мінімум чотири параметри: геополітичний, політичний, зовнішньоекономічний, військово-стратегічний. У сучасному світі на перше місце виходить, поряд з геополітичної, зовнішньоекономічна (геоekonomічна) діяльність державних структур, метою якої є створення адекватних сучасним реаліям механізмів для відстоювання інтересів національного бізнес-спільноти, підтримки конкурентоспроможності національної економіки України, включаючи весь національний бізнес незалежно від форм власності та величини капіталу. Необхідна не тільки корінна ломка й повне заперечення національного досвіду, скільки

коригування курсу відповідно до нових реалій, постійно виникають в Україні.

На політичну стабільність української політичної системи значно впливають різниця інтересів особистостей, соціальних груп, політичних акторів тощо, що об'єктивно обумовлює суперечливість інтересів всередині політичної системи та, як наслідок, наявність різноманітних конфліктів та причин для їх появи а, отже, й можливостей порушення політичної стабільності у суспільстві.

Виходячи з зазначених вище методологічних передумов розглянемо конкретні фактори, що здатні вплинути на політичну стабільність в Україні.

Політичний транзит в сучасній Україні слід визнати незавершеним, як ми зазначали, Україну відносять до країн з «дефектною демократією» [14, р.48]. Особливість такої моделі полягає в тому, що вибори як демократична процедура закріпилися, однак фактичної можливості для реалізації прав і свобод у громадян немає. Тож в сучасній Україні існує необхідність не тільки модернізації правової та економічної системи країни, але й створення сучасних ефективних інститутів, формування відповідної системи цінностей, стійких соціальних практик, а також важливо забезпечити еволюційний шлях розвитку, оскільки чергова глибока фаза дестабілізації може навіть закінчитись розпадом всієї політичної системи.

Найважливішою характеристикою політичного транзиту в Україні є підвищений рівень конфліктності та слабкість механізмів їх врегулювання, що особливо небезпечно з огляду на високий рівень соціальної поляризації та військового конфлікту, в який Україна опинилася втягнутою.

На сучасному етапі найважливішим фактором політичної стабільності України стає державний механізм збереження органів та інститутів влади, підвищення їх авторитету в очах населення, а також пошук з боку існуючих політичних інститутів шляхів конструктивного подолання проявів опозиційних настроїв серед населення країни без доведення їх до стадії «Майдану».

Стабільність, в свою чергу, не заперечує наявності конфліктного поля для політичної

системи України. Як ми вже зазначали, зовсім уникнути конфліктів неможливо, адже сам людський соціум є конфліктним за своєю природою, в ньому представлено багато поглядів, особистостей, які оформлюються у політичні партії та громадські організації, що представляють інтереси певних верств населення. Саме тому в демократичних політичних доктринах не допускається однобічне політичне забарвлення, а особлива увага приділяється плюралізму думок та механізмам компромісного вирішення протиріч.

Висновки.

Отже, можна стверджувати, що процеси, що відбуваються в Україні сьогодні носять складний і неоднозначний характер. Стабільність політичної системи нашої країни в транзитних умовах доцільно розглядати в безпосередньому взаємозв'язку зі стабільністю всієї держави в цілому та тими механізмами забезпечення такої стабільності, які так держава має. Це важливо, якщо врахувати неоднозначні події останніх років, які свідчать про серйозну загрозу не тільки політичній стабільності в Україні в умовах політичного транзиту, а й самій українській державності. Визначено, що в політичній системі України значну роль серед суб'єктів, що забезпечують політичну стабільність, займають органи державної влади та органи місцевого самоврядування, оскільки саме вони забезпечують

механізми підтримання політичного розвитку в країні, а також виступають як легітимна державна влада. Ефективний механізм забезпечення політичної стабільності має включати в себе політичний і партійний плюралізм, де є конкуренція між суб'єктами в боротьбі за політичну владу. Траєкторія європейського розвитку і відповідні механізми забезпечення політичної стабільності можуть стати елементами механізму, що підтримує політичну стабільність в Україні.

Сучасна Україна гостро потребує нових підходів до ефективного забезпечення політичної стабільності, що закономірно привертає до неї увагу вчених, політиків і державних діячів. Вивчення та виявлення механізмів, які будуть здатні підтримувати політичну стабільність в нашій країні, набувало зараз надзвичайної важливості. У сучасній Україні характер політичної чи нестабільності визначається соціально-економічними та ідеологічними конфліктами, як у суспільстві, так і в середовищі еліти, а причинами цього є неефективність законотворчої діяльності. Це пов'язано, як з використанням недосконалої законодавства в корисливих цілях, так і з відсутністю політичної волі в здійсненні демократичних реформ та формуванню вузько групових інтересів в бізнесових та політичних групах.

Бібліографічні посилання:

1. Балаян А. Политический транзит в России: особенности и перспективы на современном этапе. 2006. URL: <https://forum-msk.org/material/society/11846.html>
2. Бокало Н., Трохимчик С. Проблеми та перспективи демократизації в країнах центрально-східної Європи (на прикладі Вишеградської четвірки). Львів: Львів. нац. ун-т ім. І.Франка, 2000. 68 с.
3. Грищенко Д.Ю. Политическая безопасность современного Российского государства: состояние и механизм обеспечения : автореф. дис... канд. полит. н.: 23.00.02. Владимир, 2008. 26 с.
4. Демократія: Антологія / упоряд. О. Проценко. Київ: Смолоскип, 2005. 1108 с.
5. Карл Т.Л., Шмиттер Ф. Демократизация: концепты, постулаты, гипотезы. *Полис.* 2004. №4. С. 11-14.
6. Кіянка І. Б. Політична стабільність: суть і основні засоби її досягнення в Україні : автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. Львів, 2003. 18 с.
7. Латигіна Н. А. Демократія : реалії versus утопії. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008. 400 с.
8. Савин С.Д. Политическая стабильность в изменяющемся обществе : автореф. дис... канд. соц. н.: 23.00.02. СПб, 2003. 29 с.
9. Семченков А.С. Противодействие современным угрозам политической стабильности в системе обеспечения национальной безопасности России: автореф. дис... д. полит. наук : 23.00.02. Москва. 2012. 50 с.
10. Хантингтон С. Третья волна. Демократизация в конце XX века. Москва: РОССПЭН, 2003. 368 с.

11. Шмиттер Ф. К. Будущее демократии: можно ли рассматривать ее через призму масштаба. *Логос*. 2004. № 2. С. 137-156.
12. Яворський М. Політична стабільність: сутність та основні підходи до класифікації. *Політичні науки*. 2017. Т. 3. № 1. С. 61-66.
13. Covington C. Smith E. Dynamics of Democracy. Madison-Sydney: Brown&Benchmark, 1995.
14. Merkel W. Embedded and Defective Democracies. *Democratization*. 2004. Vol. 11. № 5. P. 48-49.

References

1. Balayan A. Politicheskij tranzit v Rossii: osobennosti i perspektivy na sovremennom etape. 2006. URL: <https://forum-msk.org/material/society/11846.html>
2. Bokalo N., Trohimchik S. Problemi ta perspektivi demokratizaciyi v krayinah centralno-shidnoyi Yevropi (na prikladi Vishegradskoyi chetvirki). Lviv: Lviv. nac. un-t im. I.Franka, 2000. 68 s.
3. Grishenko D.Yu. Politicheskaya bezopasnost sovremennogo Rossijskogo gosudarstva: sostoyanie i mehanizm obespecheniya : avtoref. dis... kand. polit. n.: 23.00.02. Vladimir, 2008. 26 s.
4. Demokratiya: Antologiya / uporyad. O. Prochenko. Kiiv: Smoloskip, 2005. 1108 s.
5. Karl T.L., Shmitter F. Demokratizaciya: koncepty, postulaty, gipotezy. Polis. 2004. №4. S. 11-14.
6. Kiyanka I. B. Politichna stabilnist: sut i osnovni zasobi yiyi dosyagnennya v Ukrayini : avtoref. dis. ... kand. polit. nauk: 23.00.02. Lviv, 2003. 18 s.
7. Latigina N. A. Demokratiya : realiyi versus utopiyi. Kiyiv: Kiyiv. nac. torg.-ekon. un-t, 2008. 400 s.
8. Savin S.D. Politicheskaya stabilnost v izmenyayushemsya obshestve : avtoref. dis... kand. soc. n.: 23.00.02. SPb, 2003. 29 s.
9. Semchenkov A.S. Protivodejstvie sovremennym ugrozam politicheskoy stabilnosti v sisteme obespecheniya nacionalnoj bezopasnosti Rossii: avtoref. dis... d. polit. nauk : 23.00.02. Moskva. 2012. 50 s.
10. Hantington S. Tretya volna. Demokratizaciya v konce HH veka. Moskva: ROSSPEN, 2003. 368 s.
11. Shmitter F. K. Budushee demokratii: možno li rassmatrivat ee cherez prizmu masshtaba. Logos. 2004. № 2. S. 137-156.
12. Yavorskij M. Politichna stabilnist: sutnist ta osnovni pidhodi do klasifikaciyi. *Politichni nauki*. 2017. Т. 3. № 1. S. 61-66.
13. Covington C. Smith E. Dynamics of Democracy. Madison-Sydney: Brown&Benchmark, 1995.
14. Merkel W. Embedded and Defective Democracies. *Democratization*. 2004. Vol. 11. № 5. P. 48-49.